

Sammlaren

Tidskrift för forskning om
svensk och annan nordisk litteratur
Årgång 137 2016

I distribution:
Eddy.se

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Berkeley: Linda Rugg

Göteborg: Lisbeth Larsson

Köpenhamn: Johnny Kondrup

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius

München: Annegret Heitmann

Oslo: Elisabeth Oxfeldt

Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

Tartu: Daniel Sävborg

Uppsala: Torsten Petterson, Johan Svedjedal

Zürich: Klaus Müller-Wille

Åbo: Claes Ahlund

Redaktörer: Jon Viklund (uppsatser) och Andreas Hedberg (recensioner)

Biträdande redaktör: Ljubica Miočević

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av

Svenska Akademien, Vetenskapsrådet och Sven och Dagmar Saléns Stiftelse

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word till info@svelitt.se. Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapets hemsida innan du skickar in. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 15 juni 2017 och för recensioner 1 september 2017. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <http://www.svelitt.se/samlaren/index.html>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.svelitt.se.

ISBN 978–91–87666–36–0

ISSN 0348–6133

Printed in Lithuania by
Balto print, Vilnius 2017

mest henne själv, relationen till barnen när de är små, bröstmjölk som börjar sina, mat under nödåren och andra vardagsbestyr.

En biografi formar sig enligt dess författare, den ser annorlunda ut om den är skriven av en till synes opartisk forskare eller om det är en son eller dotter som skriver om en förälder. När Emelie Enckell skriver om sin far skymtar deras familjeförbindelse bara indirekt fram. Ett av de få ställen där hon omnämmer sin protagonist med ordet ”pappa” är i förordet där hon beskriver några tidiga minnen från uppväxtåren. I övrigt kallas han konsekvent Olof, vilket samtidigt signalerar ett avstånd och en familjär närhet. Det förkommer sällan ett ”jag” i biografien, dottern Emilie Enckell blir aldrig en aktör i berättelsen om fadern; hon föds visserligen och är ett barn, men det är allt. Man kunde föreställa sig att ett barn har ett behov av att antingen idealisera eller demonisera sina föräldrar i en biografi. Den ambitionen har Emelie Enckell inte alls; istället presenterar hon ett porträtt av sin far som är både varmhjärtat och naket på samma gång.

Boken om Olof Enckell är inte bara en utmärkt personbiografi utan ger också nya infallsvinklar på det modernistiska fältet – vem är vän med vem och när, vem recenserar vem och vem baktalar vem. Egentligen skulle det behövas en hel studie i den finlandssvenska modernismens historia som enbart fokuserade på nätverk och jäv; vänner som recenserar varandra och ovänner som recenserar och skriver om varandra offentligt. En redogörelse över lojaliteter, konflikter, kärleksrelationer och hatkampanjer skulle öppna upp modernismen som nätverk i relation till den traditionsbundna litteraturen. Personer hoppar i och ur sina roller som författare, kritiker, redaktörer och akademiska forskare. Olof Enckell recenserade visserligen aldrig sin brors böcker, undantaget utgåvan *Återsken*, en samling av Henry Parlands prosatexter med förord av Rabbe. Men han recenserade både Hagar Olsson och Elmer Diktonius, författare som han själv var personlig vän med och senare forskade om, och faktum är att de båda författarna i sin tur recenserade Olof Enckell på 1930-talet. Och åter en gång framgår med stor tydlighet att det är Hagar Olsson som baktalas allra mest av alla litterära aktörer inom Olof Enckells krets. Själv skriver han en studie av hennes ungdomsproduktion och försöker ha en god relation till henne personligen, men han drar sig inte för att säga vad han tycker om henne i brev till andra.

Någonting som är speciellt intressant med Olof Enckell är hur han hanterar sina olika offentliga roller, hur han hoppar i dem och ur dem utan att reflektera så mycket över dem. Han inleder sin bana som litteraturkritiker i dagspressen, för att sedan debutera som skönlitterär författare 1930 med boken *Ett klosteräventyr*, något som redan samtida recensenter uppfattar som problematiskt. Både som kritiker och senare professor i litteratur vid Helsingfors universitet har han en stor makt över det litterära fältet, något som han inte alla gånger är helt medveten om. I det lilla svenskspråkiga Finland ryms inte många litterära auktoriteter på en gång. Och mot slutet av sin professorsperiod blir både han och brodern Rabbe, av den yngre generations arga unga män, som Bo Carpelan och Ingmar Svedberg, anklagade för att vara hopplöst föräldrade, för att syssla med maktmissbruk, oförtjänta förmåner och jäv.

Biografien över Olof Enckell är omfattande och mycket detaljerad med många citat, ibland kanske lite för många. Men Emelie Enckell har gjort en klar avgränsning och fokuserat mest på författaren, kritikern och privatpersonen och mindre på forskaren och professorn. Att inkludera allt hade varit en omöjlighet. Hennes biografi är en bok jag längtat efter länge och den blir ett utmärkt komplement till Mikael Enckells tredelade biografi över Rabbe Enckell: *Under beständighetens stjärna. En biografisk studie över Rabbe Enckell 1903–1937* (1986), *Dess ljus lyse! En biografisk studie över Rabbe Enckell 1937–1950* (1991) och *Öppningen i taket. En biografisk studie över Rabbe Enckell 1950–1974* (1997).

Agneta Rahikainen

Peter Forsgren, *Norrland som koloni och utopi. Olof Högbergs Den stora vreden, Ludvig Nordströms Petter Svensks historia och berättelsen om Sverige*. Makadam. Göteborg 2015.

Omslaget till Peter Forsgrens studie *Norrland som koloni och utopi* utgörs av en målning av Helmer Osslund föreställande ett norrländskt landskap med fjäll, vatten och skog. Ett, låt oss säga, typiskt norrländskt landskap. Men, som alla som sett en målning av Osslund vet, så förvandlar hans målningar detta motiv, gör Norrland lite annorlunda. Genom sin påtagliga materialitet hindrar fälten av färg oss från att se dem som enkelt representerande i enlighet med konventionella bilder

av Norrland. Osslund visar att representationer är konstruktioner.

Detsamma gäller de två författare som Forsgren ägnar sin bok åt: Olof Högberg och Ludvig Nordström. Gemensamt har de viljan att, med Forsgrens ord, ”dekolonisera Norrland” (11), förvandla det från en perifer inre koloni, präglad av föreställningar om antingen exotisk, okänd och orörd natur eller en reservoar av råvaror, till en landsdel i sin egen rätt. Deras respektive *grundmodeller* för hur denna omvandling av relationen periferi/centrum ska gå till är dock olika, enligt Forsgren. Där Högbergs *vrede* är folklig och söker sina rötter bakåt i historien när den vänder sig mot centralmaktens förtryck, ser Nordström en möjlighet att i och med modernitetens genomslag förvandla Norrland till ett ”nytt slags centrum” (13 f.). Å ena sidan ett försvaret för en bortträngd, traditionell, folklig kultur, å den andra en tro på en modern utopi formad av industri och handel.

Det är ett viktigt ämne som behandlas. Norrlands roll i framväxten av det som brukar kallas det moderna Sverige går knappast att överskatta. Och denna roll bär dessutom fortfarande med sig djupa sår, inte minst vad gäller behandlingen av den samiska befolkningen, något som Forsgren också särskilt lyfter fram. De två författarskapen utgör på sina skilda sätt delar av detta skeende. De inte bara speglar utan deltar performativt i förvandlingen. Forsgren visar hur de ingår i den dåtida diskussionen av Norrland och norrländsk identitet, och frilägger de sätt på vilka de formar röster som kan komma med anspråk i detta sammanhang. Men hans studie visar också genom sin teoretiska bredd hur dagens tänkande kring modernitet och (post)kolonialism låter oss se dåtidens konstruktioner av Norrland ur nya perspektiv, öppnar romanerna för nya läsningar.

Norrland utgör, menar Forsgren, en projektionsyta för ett ”komplex av idéer och föreställningar” som sträcker sig från ”det okända” till ”modell för modernitet” (28). Det förra sekelskiftets debatt kring moderniseringens konsekvenser för landsdelen, med dess bolagskritiska och bolagsvänliga röster, liksom den följande ”förskjutning[en] mot ett nationalistiskt och utvecklingsoptimistiskt färgat ideal som gav staten en mer interventionistisk roll” (29 f.), utgör aspekter av de förhandlingar om landsdelens identitet som bildar bakgrund till bokens läsningar. Hit hör naturligtvis även de under perioden framväxande tankarna kring naturskydd och deras relation till föreställningar om naturen som forskningsobjekt och resurs.

När det gäller den norrländska litteraturen lyfter Forsgren fram hur även tidigare forskare och författare understrukit den betydelse som den kolonialt färgade bilden haft. Framförallt anknuter han till Anders Öhmans forskning, vilket knappast är förvånande med tanke på att de bägge två står för delvis postkoloniala teoretiska perspektiv. Men här måste dock ges plats åt en första kritisk synpunkt. Med Öhman delar Forsgren intresset för själva konstruktionen av Norrland, och han nämner flera av de aspekter den förre tar upp i sin studie av Hedenvind-Eriksson, som nomadisk identitet, kluvenhet inför moderniseringen och ambivalens vad gäller konflikten mellan jordbruk och industri. Vad jag saknar är dock fördjupande diskussioner i förhållande till denna tidigare forskning, preciseringar av hur de egna analyserna förhåller sig till vad Öhman och andra tidigare visat. En sådan diskussion skulle fördjupa de egna insikterna. Nu hänvisas exempelvis enbart ett fåtal gånger på detaljnivå till Ingeborg Nordin Hennels arbeten gällande Högberg. Och Örjan Torell, som i sin bok om de litterära gestaltningarna av modernitetens inbrott i norrländska städer särskilt tar upp Ludvig Nordström, nämns inte överhuvudtaget. Visserligen går det att hävda att Forsgren har en särskild teoretisk inriktning som gör att en del tidigare forskning inte är relevant – det är inte heller ett redovisningskrav jag är ute efter – men jag vill ändå peka på att en möjlighet till fördjupande diskussion här förloras. Genom att den egna analysen preciseras i relation till annan forskning och annan teori – polemiskt, problematiserande, fördjupande, diskuterande, igenkännande – skärps och vidgas den. Även när tidigare forskning redovisas, som Öhmans, görs det utan att det blir riktigt klart hur Forsgren förhåller sig till den. Läsaren får dra sina egna slutsatser istället för att få de nya läsningarna utförligt presenterade i förhållande till en mer fördjupad bakgrund.

För att fortsätta redogörelsen av vad Forsgren, på ett givande sätt, faktiskt gör – i stället för vad han inte gör – så utgörs den övergripande ramen för hans studie av den postkoloniala teorins dekonstruktion och rekontextualisering av kolonialismens och modernitetens historia. Inom denna ram låter han sedan tre ”grundbegrepp” rikta läsningarna: ”röst/anspråk, tid/plats samt arkiv” (12), begrepp som Forsgren har gemensamt med andra studier inom det interdisciplinära forskningsprojekt han ingår i, och som även kommer att strukturera hans framställning i två huvudsakliga delar: kapitel II som behandlar berättelsernas olika arkiv,

samt kapitel III och IV som ägnas tid och plats, röster och anspråk i respektive roman. Den första delen behandlar böckerna som historiska romaner och utgår från frågeställningar kopplade till genren gällande hur de tolkar historien och hur de legitimerar sin historietolkning. Den andra delen ställer böckerna i relation till samhällsdebatten. Vad innebär romanernas försök att dekolonisera Norrland? Vilka olika strategier ”används då romanerna söker konstruera en annan bild av Norrland och dess historia”, ”idémässigt och estetiskt”? (12)

Det är ett brett anslag Forsgren anlägger, i en på det hela taget gedigen studie. Författarskapen placeras in i de samtida förhandlingarna gällande Norrland, och samtidigt låter läsningarna oss se detta skeende genom flera olika teoretiska perspektiv som gör att nya aspekter visar sig. Det är dock, trots bredden som finns i de teoretiska ingångarna, en inte särskilt omfattande bok. Det kan tyckas vara en missriktad kritik – som inte alls bryr sig om några Thorildska regler om att döma allt efter sin art – att hävda att boken borde vara längre. Det handlar inte heller om antalet sidor. Som jag redan varit inne på menar jag att det bitvis saknas en argumenterande utförlighet som skulle kunna precisera och fördjupa de insikter som boken onekligen rymmer. I mina ögon förklarar och problematiseras alltför lite hur de teoretiska infallsvinklarna förändrar bilden av romanerna i förhållande till tidigare forskning, samt hur läsningarna av romanerna i sin tur tillför någonting till den teoretiska diskussionen. I något för hög grad appliceras teori och etablerad kunskap på texterna och gör dem till exempel. Detta är i och för sig nog så viktigt. Vi behöver se Högbergs och Nordströms romaner i ljuset av den kunskap postkolonial teori medfört. Min kritik består därför snarast i en fråga om varför inte steget tas till en än mer utförlig och komplicerande diskussion av romanernas särskilda sätt att skriva in sig i förhandlingarna kring bilden av Norrland, och av hur detta får betydelse i relation till tidigare forskning och teori.

Min kritik har också att göra med användningen av teori. Det är värdefullt att sammanföra vitt skilda teorier, se likheter och möjligheter, men då inte på ett additivt sätt som inte preciserar skillnader och motsättningar. Vad motiverar de olika teoretiska förhållningssätten, vad leder de till, vad synliggörs och vad ställs åt sidan? Kort sagt: vilken betydelse får de? Sådana förklarande sammanhang skulle det kunna finnas mer av i Forsgrens bok. Jag

ska försöka visa vad jag menar när det gäller några särskilda avsnitt.

Ett väsentligt teoretiskt begrepp för Forsgren är arkivet, och han formulerar dess betydelse i frågan: ”[V]ilka funktioner fyller arkiv eller föreställningar om arkiv för romanernas konstruktion av Norrland och det norrländska?” (36) Utifrån ett i huvudsak Foucault-inspirerat teorisammanhang understryker Forsgren arkivets centrala betydelse för konstruktionen av en nation, såväl ”i konkret mening som föreställningar om det” (15). I och med detta blir också frågor om kunskap och makt väsentliga för att förstå dess funktion (vad har valts bort?) liksom för hur det används och tolkas. Arkivet kan på så sätt, menar Forsgren, vara ”korrektiv till historieförfalskning och glömska”, samt ”innehålla material och röster som ifrågasätter” (16). Analyserna kommer därför ”både att uppmärksamma arkivet som dokumentsamling i vid mening och arkivet som ett slags mental konstruktion med kulturella, ideologiska, samhälleliga och politiska innebörder” (17). Formuleringen ”i vid mening” är här väsentlig. Forsgren använder sig av ett vitt begrepp om vad ett arkiv är. Det han skriver om i teoriavsnittet rör dock framförallt ”verkliga” arkiv och sätts inte riktigt i relation till denna vilja att vidga betydelsen av vad som ska räknas som arkiv, en vilja som jag helt sympatiserar med, men som också kräver att det görs tydligt hur och varför man vill göra det.

Den stora vredens viktigaste arkiv utgörs av den muntliga berättartraditionen. Detta är forskningen enig om. Men den är också enig om att Högberg ”förhållit sig tämligen fritt till denna tradition” (40). Forsgren talar också om en *anknytning* till det muntliga folkliga berättandet, och redovisar inga direkta källor, istället vill han ”analysera vilken funktion anknytningen till den muntliga traditionen har i romanen och för dess konstruktion av en norrländsk identitet och historia” (40). Det handlar alltså framförallt om hur Högberg använder sig av genreegenskaper inom det muntliga berättandet för att etablera en röst med anspråk inom romanens fiktion, inte om direkta kopplingar till reella arkiv.

Intentionen som Forsgren menar kan anas bakom Högbergs sätt att anknyta till den muntliga traditionen är ”att bevara en bortdöende folklig kultur och, för det andra, att lyfta fram marginaliserade grupperns historia” (40). I saga och sägen, framförallt skämtsagan, finner Högberg en ”folkligt baserad överhetskritik” (51), som gör att

det muntliga berättandet kan fungera både som en väg att tolka det historiska skeendet och formulera drömmar om emancipation. Romanen innehåller en hel del historiska händelser, men den använder sig av få historiska dokument. Frågan är alltså vad Forsgren menar med ”dokumentsamling” i inledningen (17). De exempel på tidigare forskning som Forsgren tar upp som stöd för tesen att den muntliga berättartraditionen utgör ett arkiv för Högberg (vilket jag inte ifrågasätter) handlar också alla om genreanknytning och intertextuella samband. Att den muntliga traditionen utgör ett arkiv för Högberg är tydligt, men när de enda kopplingarna som redovisas handlar om fiktionens genremässiga och allmänt intertextuella relationer till den kan man fråga sig vad beteckningen arkiv fyller för funktion. Bör man göra arkiv och intertextuella relationer synonyma? Även om det är viktigt att ifrågasätta traditionella och begränsande antaganden om vad ett arkiv är, är det kanske ändå viktigt att skilja mellan de två företeelserna, eller utförligt motivera varför de ska ses som synonyma? När en queer-inriktad forskare som Ann Cvetkovich (*An Archive of Feelings*, 2003) vill öppna begreppet arkiv för att kunna rymma även företeelser som upplevelser och känslor, så är det för att ifrågasätta en maktordning som ofta uteslutit visa företeelser från att ses som ”värdiga” arkivering. Jag förstår att Forsgren vill något liknande med sin användning av begreppet – lyfta den muntliga berättartraditionen till att vara ett arkiv – men han förklarar och motiverar inte tillräckligt utförligt vad detta får för betydelse. Varför använda begreppet arkiv när ingen diskussion förs angående relationen till faktiska källor? Frågan är måhända naiv, men värd att ställa, särskilt eftersom Forsgren själv menar sig vilja undersöka ”hur det muntliga och det historiska förhåller sig till varandra, inte minst därför att det rör sig om två skilda typer av arkiv och källor” (37). Jag har svårt att se att Forsgren verkligen genomför denna undersökning.

Än mer förbryllande blir användningen av ordet arkiv när vi kommer till Nordströms ”vetenskapliga arkiv”. Genomgången visar nämligen att Nordströms arkiv framförallt utgörs av hans egen totalistiska lära och de andra texter av honom själv som behandlar denna lära, vilket Forsgren också själv menar (96). Det är svårt att se varför begreppet arkiv är det bästa att använda i sammanhanget, särskilt eftersom vad som sedan följer inte är något annat än en genomgång av Nordströms teoretiska program: totalismen. Jag kan alltså även här sakna

en diskussion gällande varför det är viktigt att använda begreppet arkiv.

Forsgren undersöker, som sagt, Nordströms teoretiska program totalismen i ett kapitel med rubriken: ”Att skildra världen. Totalismen som estetik”. När det gäller de två punkter som Forsgren menar är centrala för Nordströms estetik håller jag helt med om deras betydelse för romansviten. Avståndstagandet från tidigare individinriktad och psykologiserande litteratur, liksom från alla former av esteticism, samt Nordströms vilja att byta ut den ”perspektivlära” som hörde till denna litteratur mot en som ”lyfter fram det sociala funktionssammanhanget” (78), utgör två viktiga teser i totalismens estetik. Men det finns komplikationer som Forsgren lämnar åt sidan.

Antiindividualismens inriktning mot det sociala ger, när den kopplas samman med första delen av Forsgrens rubrik – ”Att skildra världen” – och med exempel på författare som Balzac, Zola och H. G. Wells som de viktigaste föregångarna, ett intryck av att Nordström skulle söka sig mot någon form av realism eller naturalism. Den nya perspektivläran skulle så att säga enbart bestå i att blicken lyftes från individen till det sociala. Det som försvinner hos Forsgren är den uttryckliga anknytningen till den ”nya konsten”, modernismen, och dess brott mot det traditionella perspektivet. Visserligen lyfts Prousts betydelse fram, liksom en ambivalens i förhållande till modernismen (82), men i det avsnitt i *Döda världar i samhällsrymden* (1920) som Forsgren citerar ur blir det tydligt att Nordström *inte* ser skildrandet av världen som konstens och litteraturens viktigaste uppgift utan i stället, i enlighet med Cézanne eller kubisterna, menar att det är den kritiska *reflexionen* över en ”viss existerande världskonstruktion” som är det väsentliga (*Döda världar i samhällsrymden*, 18). Det är en annan sida än den man vanligen tänker på när det gäller den realistiska traditionen från Balzac, över Flaubert till Zola, som Nordström pekar på och ansluter sig till, nämligen den som bottnar i romantikens kritiska tänkande. Vad som binder samman dessa författare med den nya konsten är för hans del att de söker skapa kritisk reflexion hos läsaren eller åskådaren, att de, med hans ord, söker ”ge åskådaren en starkare känsla än han förut kanske hade, av betydelsen och meningen i den plats han intar i levande livet” (*Döda världar i samhällsrymden*, 13 f.). Naturalismens estetik var fortfarande bunden till det gamla perspektivet, men det fanns en sida av den som pe-

kade framåt mot nödvändigheten av att bryta med just detta perspektiv: Den ”gör individen till en funktion av en hos honom (Zola) ännu icke påvisad större gemensam enhet” (*Döda världar i samhällsrymden*, 19). Totalismens förändrade perspektiv är alltså, enligt Nordström, detsamma som den modernistiska konstens, och det som binder samman är den kritiska reflexion som brutit med traditionella och konventionella uppfattningar om konst, perspektiv, individ och sammanhang. Det är i den av romantikerna älskade Sternes *Tristram Shandy* som Nordström finner en ”i sanning för alltid förgörande ’romantisk ironi’” som kan bilda utgångspunkt för hans egen estetik (*Döda världar i samhällsrymden*, s. 17).

Jag vill inte påstå att Forsgrens negligering av dessa komplikationer på något sätt diskvalificerar hans huvudargumentation, men det pekar på att det är möjligt att komplicera läsningarna av det särskilda hos romanerna. De annorlunda relationer mellan exempelvis kritisk reflexion, modernism och kolonialism som Nordströms texter innehåller borde vara av intresse för förståelsen av de sammanhang Forsgren studerar. Att Nordström dessutom i sin totalism kopplar samman sin romantiskt kritiska totalitetssträvan med naturvetenskap och handel gör visserligen allting mer förvirrat, men också intressantare.

För att övergå till det jag ser som mest värdefullt i Forsgrens analyser så är det vad han får syn på genom de analytiska begreppen röst/anspråk och plats/rum. På ett givande sätt låter han sin användning av dem formas utifrån framförallt Foucaults och Bachtins teorier rörande begreppen diskurs, respektive kronotop och dialogicitet, insatta i en (post)kolonial kontext.

Studiens mest givande avsnitt är också det som behandlar just dessa sammanhang gällande Högbergs roman, och som heter: ”Tid och plats, röster och anspråk i *Den stora vreden*”. Inte minst i analysen av de rättsprocesser som i romanen fungerar som gestaltningar av dialogiska konflikter mellan olika anspråk blir fruktbarheten i dessa perspektiv tydlig. Men i än högre grad gäller detta läsningen av gestalten Emanuel, ”den samiske profeten”, som enligt Forsgren är ”den av romanens gestalter som får den mest utförliga och komplexa, psykologiskt mest djuplodande gestaltningen” (143), men som också står för en röst och ett anspråk som för in en konflikt och ett sår i romanen. Genom Emanuel framträder nämligen ”det samiska folkets anspråk

på rättvisa, anspråk som till slut kommer i konflikt med romanens övergripande Norrlandsprojekt” (148). Läsningen avtäckes här på ett givande sätt hur den diskurs som formas kring frågan om Norrland – och Högbergs roman – innefattar vad man kunde kalla en intersektionell problematik, där rättmätiga anspråk står i konflikt med varandra. Här går det, som Forsgren gör, att tala om en dialogicitet som framträder i romantexten.

Det går dock samtidigt att ställa frågan om det verkligen rör sig om dialogicitet i det här fallet. När det gäller den som står att finna hos Dostojevski är Bachtins poäng att dialogen förblir öppen, oavslutad. När Högberg låter avrätta romankaraktären Emanuel kan därför frågan ställas om inte detta hör samman med att berättelsen också sluter sig monologiskt. Frågan är kanske till och med om det inte skulle säga mer om romanen och om diskursen kring Norrland om det icke-dialogiska lyftes fram som mönster? Är det inte det som framträder i vad Forsgren själv formulerar som Högbergs övergripande mål: ”fredlig samlevnad mellan olika etniska grupper under svensk ledning” (155). Någon egentlig motsättning mellan de två synsätten behöver dock kanske inte finnas. Det dialogiska kan framträda inom en i huvudsak monologisk roman. I förhållande till den typen av komplikationer skulle det dock vara värt att fördjupa analysen.

Avslutningsvis kan konstateras att Forsgren pekat ut ett antal väsentliga vägar för utforskandet av Norrlandslitteraturen. Även om han kunde gått längre och djupare, utforskat terrängen noggrannare, kommer hans bok att vara viktig för framtida studier.

Anders E. Johansson

Torbjörn Forslid, Jon Helgason, Lisbeth Larsson, Christian Lenemark, Anders Ohlsson & Ann Steiner, *Höstens böcker. Litterära värdeförhandlingar 2013*. Makadam. Göteborg & Stockholm 2015.

Att ha ett vi-tilltal i akademisk prosa kan ibland upplevas som drygt, och som att författaren därigenom med tvång tillskriver läsaren samma uppfattning som han eller hon själv förfäktar. I *Höstens böcker. Litterära värdeförhandlingar 2013* (2015) är dock vi-tilltalet högst befogat. Det rör sig nämligen om något så ovanligt som en samskriven litteraturvetenskaplig monografi. Boken är författad av hela sex forskare, varav hälften är professorer. Fyra